

І.І. Телев'як

старший викладач, Київський національний університет технологій та дизайну

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Прискорення науково-технічного прогресу з однієї сторони, та інтенсивний ріст міжнародного співробітництва з другої сторони перетворили проблему навчання студентів технічному перекладу та англійській термінології в одну з найбільш актуальних та серйозних. Розвиток науки і техніки немислимий без широкого обміну спеціальною інформацією між людьми, які розмовляють різними мовами. Спеціалісти повинні слідкувати за всім новим, що з'являється за кордоном в області науки і техніки, в іноземних періодичних виданнях, спеціальних бюлетенях і патентній літературі. Якщо інженери не володіють іноземними мовами, особливо англійською, яка в сучасному світі стала міжнародною, вони не можуть користуватись оригінальною літературою, спілкуватись з іноземними колегами. Все це, поряд з подіями, які відбуваються в нашій країні, поставили випускників технічних вузів перед необхідністю володіння англійською мовою.

У теперішніх умовах сучасний інженер не може бути конкурентноспроможним на ринку праці, якщо не володіє англійською мовою на досить високому рівні та достатнім об'ємом термінологічних знань для успішного перекладу технічних текстів та документації, та ведення професійної англійської комунікації. Ці знання це не тільки шлях до успішного міжнародного співробітництва, але і шлях до більш глибокого вивчення своєї спеціальності. (2, с. 305)

В практиці викладання іноземних мов застосовується ціла система роботи з науково-технічними текстами, яка сприяє ефективному вивченню студентами термінології спеціальності та навчання адекватному перекладу технічної літератури. Це і переглядове читання з метою загального

знайомства з текстом, формування основних ідей параграфів, письмовий переклад, необхідний для розуміння найважливіших уривків тексту, вибір термінів по спеціальності на основі прочитаного і т.д. Але варто пам'ятати, що навіть великий фахівець в конкретній сфері науки чи техніки не може зробити адекватний переклад, не знаючи тих лексичних і граматичних закономірностей, які лежать в основі мови англійської технічної літератури.

Що ж таке переклад сам по собі? Відомий перекладознавець О. Д. Швейцер визначає переклад, як: “Однонаправлений і двофазний процес міжмовної і міжкультурної комунікації, при якому на основі підданого цілеспрямованому («перекладацькому») аналізу первинного тексту створюється вторинний текст (метатекст), що замінює первинний в іншому мовному і культурному середовищі; процес, що характеризується установкою на передачу комунікативного ефекту первинного тексту, частково модифікованого відмінностями між двома мовами, між двома культурами і двома комунікативними ситуаціями”. (3, с. 75)

Завдяки зростанню потоку інформації зростає роль перекладу. Сьогодні перекладацькі зв'язки охоплюють майже всі сфери людської діяльності. Якщо раніше перекладацька діяльність пов'язувалась з перекладом художньої літератури, то зараз більш важливіше місце займають тексти спеціального характеру. Серед них науково-технічні – одні з найважливіших.

Існувала думка, що для перекладу технічної літератури достатньо елементарних знань іноземної мови, головне добре володіти відповідною спеціальністю. Але зараз вже не викликає сумніву в необхідності глибокого лінгвістичного вивчення теорії та практики перекладу науково-технічної літератури. Хоча всі питання перекладу не можливо вирішити тільки лінгвістичним шляхом. Їх потрібно вирішувати спільно зі спеціалістами певної галузі науки чи техніки.

Щоб виконати переклад, технічний спеціаліст чи науковець повинен чудово знати предметну область і її специфічну термінологію і, саме головне, вміти

грамотно висловлювати свої думки, не відступаючи від суті і стилю оригіналу.

Особливість науково-технічного перекладу полягає в тому, що спеціальна термінологія з одних областей знань проникає в інші. Тому, щоб перекласти певну технічну літературу та документацію, потрібно одночасно використовувати тлумачні і спеціалізовані словники декількох галузей.

Складний взаємозв'язок між словами повсякденної мови і термінами ускладнює виявлення термінології окремих галузей науково-технічної літератури. Систематизація існуючої англійської науково-технічної термінології ускладнена також тим, що один і той же термін має різне значення в різних областях науки і техніки або навіть в межах однієї галузі, а також появою великої кількості нових термінів.

Нова термінологія є досить важливою проблемою в процесі технічного перекладу. Особливо це стосується тих сфер наукової діяльності, де ми відстаємо на десятки років. В цьому випадку завдання технічних спеціалістів полягає в тому, щоб знайти осмислені україномовні аналоги в повній відповідності з нормами мови оригіналу.

Значні труднощі в процесі перекладу створює велика кількість спеціальних термінів, особливо неологізмів, які ще не зареєстровані в словниках. Така насиченість мови наукової та технічної літератури новими термінами пояснюється тим, що терміни по своїй природі є найбільш мінливим і рухомих шаром словарного складу мови. Словарний склад мови безперервно поповнюється, причому це поповнення, в зв'язку з розвитком науки і техніки та значним підвищенням їх питомої ваги в житті суспільства, в останні роки відбувається в більшій степені за рахунок створення нових спеціальних термінів для вираження понять, які виникли в результаті інтенсивного розвитку науки і техніки. В науково-технічній літературі, яка по своїй суті повинна, як правило, відображувати останні досягнення науки і техніки, неологізми складають відносно великий процент всієї лексики. Досить важливою особливістю перекладу науково-

технічної літератури є те, що спеціалісту досить часто приходиться самому створювати еквівалентні українські терміни для вираження нових понять. Вводити в українську мову іншомовний термін, особливо у формі фонетичного запозичення, можна лише у виняткових випадках, тому що змістова структура запозиченого терміну для більшості залишиться незрозумілою.

У технічних вузах підготовка професійних перекладачів не є самоціллю, але переклад займає значне місце у навчальному процесі. З перекладом пов'язаний і такий вид мовленєворозумової діяльності як осмислене сприйняття прочитаного чи прослуханого іншомовного тексту. Хоча, якщо порівнювати з художньою літературою, наукова та технічна мають ряд особливостей, які пов'язані зі специфікою їх мови.

Науково-технічній літературі притаманний формальний, логічний, майже математично строгий стиль викладу матеріалу, тому очевидно, правомірно назвати подібний виклад - формально-логічним стилем.

Під стилем мови розуміється складне переплетення двох факторів – про що говориться і як говориться. “Стиль вченого – формальний, – пише Л. І. Борисова, – він уникає неточних визначень, непродуманих узагальнень, сенсацій, в його роботах завжди присутня ясність і глибоке проникнення в суть предмета, які невіддільні від чіткості мислення і формулювань. Обережність невіддільна від точності: вчений не стверджує того, чого не може довести. Зазвичай він не виступає від першої особи; йому важливі факти, а не те, що “Я” думаю чи роблю. Він уникає скорочень і зворотів розмовної мови “[1, с. 166].

На відміну від художньої літератури, основне завдання якої - створення образів, науково-технічна література прагне якомога точніше описати і пояснити певні факти. Тому в ній переважають іменники, прикметники та неособові форми дієслова. В ній також багато прислівників, інфінітивних і герундіальних зворотів. Здебільшого в науковій і технічній літературі живляються складносурядні та складнопідрядні речення. Такі речення довгі,

заплутані, перевантажені деталями і підрядними реченнями, що викликає труднощі при перекладі.

Тому, починаючи з перших уроків, потрібно навчати студентів такому формально-логічному стилю, привчати їх до логічного, майже математичного, строгого аналізу мовних закономірностей, робити акцент на ті явища, які специфічні для наукових та технічних текстів і являються причиною стандартних помилок при перекладі.

Вводячи та закріплюючи лексичний матеріал необхідно навчати студентів бачити різні значення слів та словосполучень, характерних для мови науково-технічної літератури.

Відпрацьовуючи граматичний матеріал потрібно навчати студентів аналізувати різні значення граматичних форм, особливо такі, характерні для мови англійської наукової та технічної літератури, граматичні форми, як інфінітивні звороти, дієприкметникові та герундіальні звороти, інфінітив з модальними дієсловами та умовні речення, які вказують на малу реальність або нереальність умови, що є одним з головних джерел граматичних помилок під час читання та перекладу.

Щоб досягти точності передачі форми та змісту оригіналу використовуються еквівалентні та варіантні відповідності, які є в іншій мові, а якщо їх немає, що часто буває, – використовуються заміни, тобто лексичні, граматичні та інші трансформації. Завдання викладача, під час навчання студентів навичкам перекладу полягає в тому, щоб ознайомити їх з типовими і найбільш поширеними випадками, коли заміни при перекладі з однієї мови на іншу мотивовані і необхідні. Це можна реалізувати, наприклад, паралельно з введенням граматичного матеріалу, коли викладач, після пояснення суті того чи іншого граматичного явища та виконання всіх видів вправ, пропонує спеціальні вправи на переклад.

Беручи все це до уваги, можна успішно формувати і вдосконалювати термінологічну культуру та навички технічного перекладу у студентів технічних вузів.

ЛИТЕРАТУРА

1. Борисова Л.И. Лексические особенности англо-русского научно-технического перевода./ Л.И. Борисова – М.: НВИ-Тезаурус, 2005
2. Покушалова Л.В. Обучение профессионально ориентированному языку в техническом вузе / Л.В. Покушалова, Л.Т. Серебрякова // Молодой ученый. – 2012. -№5. – 389 с.
3. Швейцер. А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты./ Александр Давыдовыч Швейцер – М.: Наука, 1988. – С. 242.